

Х. АНДОНОВ-ПОЛЈАНСКИ

АНТОНИ МЈЕЧНИК И НЕГОВИОТ ТРУД „МАКЕДОНИЈА И МАКЕДОНЦИТЕ“

ИЛИНДЕНСКОТО ВОСТАНИЕ придонесе за поразвиено и постудиозно разгледување на историјата на македонскиот народ и посебно на македонското прашање. Таква една развиена публицистичка историографска продукција забележуваме во повеќето европски земји. Тоа особено стана карактеристично непосредно по периодот на востанието и продолжи сè до Младотурската револуција. Различен беше пристапот во обработката на таа проблематика. Во поголем број случаи непосредниот одглас на големиот македонски настан претставуваше реална причина за поразвиен третман на македонскиот проблем. Тоа беше ползувано како мотив да се направи и ретроспектива на вековните стремежи на македонскиот човек за слобода и обезбедување на снослива егзистенција под сонцето. Токму тој лажмотив го бележиме во трудот на полскиот публицист Антони Мјечник (Antoni Miecznik), под наслов: „Македонија и Македонците“ (Macedonja i Macedończycy) што го објавил во 1904 година во Варшава.¹⁾

Својот труд „Македонија и Македонците“ А. Мјечник го напишал најверојатно при крајот на 1903 година. Тоа го констатираме во самиот почеток на книгата, каде што е одбележана дозволата на цензурата за објавување, со дата 10 февруари 1904 година.²⁾ Со тоа се потврдува дека непосредниот одглас на Илинденското востание послужил како повод да се напише и публикува овој ценет труд.

1) Antoni Miecznik, Macedonja i Macedończycy. Warszawa 1904, 114. Книгата е издадена и во печат на — М. Arcta, во серијата: „Книга за сите“ (Książki dla Wszystkich). Го ползуваме случајот да им благодариме на сите оние што спомогнаа за добивањето на овој ценет труд. Исто така, му изразуваме благодарност на Х. Христовски, кој помогна во преведувањето на цитатите.

2) Во оригиналот гласи: „Дозволено Цензурою. Варшава, 10 Феврала 1904 год. (A. Miecznik, Op. cit., 2).

Трудот на А. Мјечник „Македонија и Македонците“ е разделен на девет поглавја. По пристапниот збор е прикажана историјата на Македонија и на македонскиот народ од најстарите дни, поспецијално од епохата на античка Македонија па сè до задушвањето на Илинденското востание и донесувањето на Мирџштекските реформи. Во распределбата на материјата повеќе внимание му е обрнато на античкиот период од историјата на Македонија (околу 55 страници), додека другите периоди се сразмерно помалку изложени. Композиционо, работата е солидно изложена. Зачуван е извесен континуитет и периодизација. Така, по античкиот период, разгледано е средновековјето, потоа турскиот период и периодот на XIX век, со воопштени податоци за македонското ослободително движење и периодот на Илинденското востание, односот на европската дипломатија кон македонските настани и донесувањето на Мирџштекските реформи.

Во пристапот на својот труд А. Мјечник ги наведува мотивите што го навеле да се осврне кон историјата на Македонија и на македонското прашање. Тој, уште во почетокот смета дека „Не ќе погрешиме ако кажеме дека најнесрекен крај во денешно време е самата Македонија . . .“, која во минатото им била татковина на Филип и на Александар Велики. Тој ја констатира конкретната тогашна положба во Македонија, истакнувајќи дека „Таму се лее сега река крв, избувнуваат пламења, потпалувани од дивите Турци во селата и градовите. Секако се разливаат грозни писоци од измачените христијани.“ Откако ја подвлекува современата македонска положба, авторот бележи: „Чудесна е оваа земја.“ И потоа ја анализира специфичната состојба на Македонија, за која се изразувале претензии од сите страни. За ова тој вели:

„Ќе ја посака и Гркот, опирајќи се врз никаквците, врз минатото, врз несигурните историски права; се бори за неа — Бугаринот, кој самиот се нарекува Македонец, затоа што тој тука бил пред векови загнезден; Србинот тврди дека е таа негова земја, бидејќи тој крај влегувал некогаш во склопот на цар Душан Силни; а и горштакот албански и Влаот не сакаат да бидат полошо од нив.“³⁾

Во пристапот на темата А. Мјечник го засега и прашањето за Македонија како посебна провинција, за кое особено се зборувало. Меѓутоа, го подвлекува фактот дека Турција не ја признавала историската делба на земјите, а ги признавала само своите административни делби. Во тој контекст тој ја разгледува и распределбата на македонските граници и ги споменува при тоа целите на пропагандните аспирации на балканските држави, кои настојувале „ . . . при ликвидација на Турците да ја опфатат цела Македонија“.⁴⁾ Самиот смета дека во Македонија влегувале: Косовскиот, Битолскиот

³⁾ А. Miecznik, Op. cit., 3—4.

⁴⁾ Ibid., 5.

и Солунскиот вилает и дека во нивните граници се наоѓала Македонија. По ова, се осврнува на географските особености на Македонија — планини, реки, клима, шуми и другите специфичности. Прави преглед на животот на Македонците, нивната тешка егзистенција развитокот на екстензивното земјоделство и на трговијата. Кратко се задржува на увозот и извозот и ги бележи главните увозници во лицето на: Англија, Франција, Италија и Австрија. Истакнува дека во странство посебно интересирање постоело за македонските килими, за обработката на филигранските и другите вредносни производи. Притоа, бележи дека Македонците го истакнувале своето драгоцено оружје и својата носија. Но, подвлекувајќи ја современата положба на Македонците, изнесува дека

„Денеска никој не мисли во тој несреќен крај да го ползува тоа драгоцено оружје, тоа најверојатно денес е ставено во најбезбедно место, затоа денес во своите раце зеле најнов тип карабин од скриените планински засолништа, за да стрелаат во непријателот.“ Затоа авторот и подвлекува дека од неговиот вчудоневиден херојски напор била восхитена цела Европа.⁵⁾

Во посебно поглавје А. Мјечник го разработува проблемот на старите Македонци и нивниот јазик. Ги наведува различните мислења во врска со тоа прашање. Како прашање, тој ја поставува поставката дека Македонија опфаќала низа подрачја и дали можеле да бидат старите Македонци „... од потекло грчко и дали е вистина дека нивниот јазик бил јазик на големите грчки класици“. Авторот смета дека таа тема претставува предмет на дискусија и полемика меѓу учените. Подвлекувајќи го тоа, А. Мјечник смета дека со решавањето на тие проблеми „... зависи натамошниот развој на овој убав крај“.⁶⁾ Тој проблем авторот го поврзува и со пропагандните дејства за изнаоѓање историско право за оправдување на лансираните претензии. Исто така, ги акцентира многубројните хипотези што биле презентирани во врска со македонскиот проблем. Нив единствено ги смета само како претпоставки и дека влегувале во ризницата на историската полемика.⁷⁾

Задржувајќи се на проблемот на јазикот на старите Македонци, А. Мјечник се повикува на зачуваниите хроники од македонските кралеви и од соопштенијата на грчките класици. Иако тој материјал не бил систематизиран, тој смета дека можело од нив да се извлечат податоци за јазикот и за историјата на старите Македонци. При ова, тој се задржува на најстарите периоди од античката македонска историја пред и непосредно по формирањето на македонската држава. Тука ги набележува различните влијанија од староседелците врз јазикот на старите Македонци, како и влијанието на старогрч-

⁵⁾ Ib., 10.

⁶⁾ Ib., 11.

⁷⁾ Ib., 12.

киот јазик. Изнесува податок за зачувани извесен број македонски зборови и изрази.⁸⁾

Во својот преглед на историјата на античка Македонија А. Мјечник најмногу се задржува на здобивањето независност и на првите македонски владетели. Изнесува карактеристики за секој владетел. Најмногу се задржува на владеењето на Филип и на Александар Македонски, на пропаѓањето на македонското царство и на делбата на македонската држава.⁹⁾

Во посебно поглавје го разработува прашањето за проширување на ликот на Александар Велики во легендите и преданијата. Притоа, изнесува податоци за полските легенди и преданија во кои се величел македонскиот император.¹⁰⁾

Паѓањето на Македонија под Рим и, подоцна, под Византија е одделно разработено во трудот на А. Мјечник. За епохата на римското владеење го нагласува ширењето на христијанството и во Македонија. Тој смета дека

„Македонците, рамно со другите поробени народи, ја изгубиле надежта за извојување независност, затоа барале потпора за својата неподнослива состојба во религијата, мислејќи дека таа ќе им донесе духовна слобода.“¹¹⁾

Кога го разгледува прашањето за распаѓање на Римската Империја и за настанување на византиското царство, чиешто проширување се надвиснало и над Македонија, А. Мјечник бележи интересни заклучоци во врска со процесот на асимилацијата, кога варварските племиња, а исто така и словенските, веќе ја преплавиле и Македонија. Тој процес смета дека траел со векови. Поврзано со тоа, тој го разгледува создавањето на новите односи, особено со формирањето на новите државни единици на Балканот, во чијшто склоп влегувала и Бугарија, како и нејзиното ширење кон Македонија од Борис до Симеон. Посебно се задржува на владеењето на цар Самоил, за кого истакнува дека ја додавал и титулата „македонски крал“ (*króla macedońskiego*),¹²⁾ за кој пак проблем особено стојносно разјаснување се даде во најново време.¹³⁾

Третирајќи го и во овој случај странското владеење над Македонија, особено потчинетоста под бугарските владетели Борис и Симеон, А. Мјечник го засега прашањето за изразените бугарски претензии над Македонија, токму поврзано со господството на овие владетели. Притоа, тој прави споредба со сличните настани од полската и чешката историја, кога имало случаи на заемно подарување, особено за време на Болеслав Храбри и Вацлав, со кое

8) Ibidem.

9) Ibid., 18—32.

10) Ib., 38—41.

11) Ib., 47—48.

12) Ib., 62.

13) Види најновиот труд за Самоил: S. Antoljak, *Miscellanea mediaevalia Jugoslavica* (— *Macedonica*) — Годишен зборник 20 (1968), 153—184.

не можело да се зема како претек за меѓусебни претензии.¹⁴⁾ Повторно го допира проблемот за етногенезата и можноста од мешање во историскиот развој на народите, а со тоа — и поставката на асимилирањето.¹⁵⁾

Средновековниот период од историскиот развој на македонскиот народ го разгледува и во периодот по распаѓањето на Самоиловото царство, а исто така и борбите на Византија, Србија и Бугарија за завладување на Македонија.¹⁶⁾

А. Мјечник прави опстоен осврт и на турскиот период од развојот на македонската историја. Се осврнува на турското административно уредување, на поделба на земјата, положбата на населението, особено на поробеното население, на даноците и таксите и, најпосле, се задржува на појавата на разбојнички банди, а исто така и на бунтовите.¹⁷⁾

Во одделно поглавје А. Мјечник го разработува прашањето за ширење на образованието во Македонија преку црквата и потоа со создавањето на световни просветни институции. Го нагласува паѓањето на Охридската архиепископија во 1767 година, и ширењето на грчката црква и просвета, а со време и ширењето на Екзархијата.¹⁸⁾

Развојот на отпорот во Македонија против османското господство А. Мјечник го разгледува уште со самиот почеток на XIX век. Наведува пример дека и Македонците се бореле под предводништво на Али Паша, уште од 1805 година.¹⁹⁾ Поголем акцент ѝ дава на Војната за грчка независност. Смета дека Македонци имало уште за време на првите потфати на Александар Ипсиланти, при формирањето и акциите на хетеријата. Го нагласува ширењето на одгласот од грчката револуција и во Македонија, создавањето на востаничките жаришта („bunt macedonski“) околу Солун и Његоши и ги наведува македонските востанички првенци, како и тоа дека Македонија станала значајна турска база за задушвање на востанието во Грција. Истакнува дека по прогласувањето на грчкото кралство, значаен број Македонци се вратиле во самата Македонија.²⁰⁾

Во заклучокот на својот труд А. Мјечник прави еден воопштен преглед на настаните во Македонија по грчкото востание, особено задржувајќи се на ширењето на фанариотството и борбата против нив, кога како што вели, се „шири словенизмот низ цела Македонија.“²¹⁾ Кратко се задржува на Руско-турската војна од 1877 го-

14) А. Miecznik, Op. cit., 65—66.

15) Ibid., 66—67.

16) При освртот за владеењето на Душан, А. Мјечник наведува дека тој се титулирал, меѓу другото, и како цар на Македонците. (А. Miecznik, Op. cit., 71.)

17) А. Miecznik, Op. cit., 73—90.

18) Ibid., 90—99.

19) Ib., 103.

20) Ib., 103—110.

21) Ib., 111.

дина, на донесувањето на Санстефанскиот мировен договор и на решенијата на Берлинскиот конгрес. Периодот по Берлинскиот конгрес го смета како период на појавување нови ривалства за Македонија, нагласувајќи ги тенденциите на различните пропаганди за проширување на своите сфери на влијание, со основна цел за заграбување и делба на Македонија. Нагласува и некои конкретни примери во врска со создавањето комитети за ширење на пропагандите. При ова го нагласува и интересот на големите сили за решение на македонското прашање, кој особено дошол до израз по задушеното Илинденско востание и донесувањето на Мирџштекските реформи.²²⁾ Нагласувајќи го тој интерес за решавање на македонското прашање, А. Мјечник смета дека „Прогласувањето автономија на Македонија би било најмногу решение“.²³⁾ Но, го нагласува турскиот отпор, бидејќи Македонија била за Турците од првокласно значење и дека од неа зависела сама Турција. Но, од друга страна, ја навестува опасноста од нова светска војна, за која силите не биле склони за едно такво палијативно решение. Категоричен е, на крајот, во тврдењето дека Македонците се бореле против вековното турско ропство и дека кога „... Македонија ќе се дигне на востание уште еднаш, тогаш ќе настапи нов живот“.²⁴⁾ Тој негов заклучок, за барање на излез во новото востание, е интересен и карактеристичен. Тоа е во сообразност со неговата поставка дека само преку револуција е спасот од вековната тиранија. Дали со тоа сакаше авторот да ја нагласи можноста за спас од вековната тиранија да се однесува и до неговиот, полски народ, кој имаше сличен историски развиток како и македонскиот народ?

*

Трудот на А. Мјечник, „Македонија и Македонците“, претставува еден значаен потфат да се претстави вековната борба на македонскиот народ за слобода. Напишан во еден научно-публицистички вид, неговиот труд расветлува низа проблеми од постарата и поновата историја на Македонија и на македонскиот народ. За повеќе прашања авторот покажал верзираност и обид да даде една објективна слика за вековниот напор на Македонците да ја обезбедат својата слобода.²⁵⁾

Во трудот на А. Мјечник, се привлечени извесни недоследности и несогледувања. Пред сè, не е употребен научен апарат, освен што се наведени мислењата на некои антички автори, а од

²²⁾ *Ib.*, 112—115.

²³⁾ *Ib.*, 115.

²⁴⁾ *Ib.*, 116.

²⁵⁾ Во таа смисла книгата ја оценува и в. Куриер (Книга върху Македонија) — Куриер (София) 14. XI. 1904, 3). Се соопштува дека А. Мјечник бил во Македонија.

современите се цитира В. Берар. Во низа поставки авторот не е доволно категоричен и убедлив. На моменти има појава на мешање на поимите и различно терминологско обликување. Се среќаваат, меѓу другото, низа материјални грешки, неопределености воопштености. Тоа секако зависело од тогашната неразјаснетост на македонскиот проблем, а и од непродлабоченото толкување на македонската историја.

Покрај сево нагласено, не е можно да не се подвлече вонредно позитивната страна во трудот на А. Мјечник. Пред сè, тука е важно времето кога е тој објавен. Од друга страна, тоа е прв обид на полската јавност да ѝ се претстави еден таков поглед за развојот на Македонија и на македонското прашање, токму во времето кога полската јавност со интересирање ги следела настаните во Македонија предизвикани како последица од големиот илинденски чин.²⁶⁾ Токму во тоа лежи благородниот потфат на А. Мјечник. Тој негов обид претставува една илустрација повеќе за широчината на илинденските одгласи, со кое афирмацијата на македонското ослободително дело била поставена на преден план. Придонесот на А. Мјечник, на тој план, е евидентно значаен.

²⁶⁾ Види: Х. Андонов-Полјански, Односот на Ромуалд Пржевалски спрема македонското национално-ослободително движење. — Современост 4 (1954), 248; Исто; Моменти од македонско-полските врски во минатото. — Нова Македонија 10. IX. 1957, 3.